

Jeki Gabriella: Hermann Róbert, ifj. Bertényi Iván, Romsics Ignác, Eörsi László,
Valuch Tibor, Tölgyessy Péter, Szalay-Berzeviczy András: Címlapon
Magyarország – Hazánk története a nyugati sajtó tükrében (recenzió)

Hermann Róbert, ifj. Bertényi Iván, Romsics Ignác, Eörsi László, Valuch Tibor, Tölgyessy Péter, Szalay-Berzeviczy András: Címlapon Magyarország – Hazánk története a nyugati sajtó tükrében, Budapest, TranzPress, 360 oldal, ISBN 9786150086712

A *Címlapon Magyarország* című könyv hiánypótló munkaként 2021. novemberében jelent meg. Alcíme szerint „*Hazánk története a nyugati sajtó tükrében*”, ami jól tükrözi a kötet forrásanyagát, miközben egyértelműsíti és kijelöli az irányokat: azt vázolja fel, ahogy a Nyugat látja és láttatta Magyarországot az 1848-49-es szabadságharctól napjainkig. A könyv szerint ugyanis modernkori történelmünk többször rámutatott arra, hogy hazánk sorsfordító pillanataiban nem a mi történetírásunk, jogértelmezésünk a perdöntő, hanem a külföldé, hiszen a külföld és többnyire a Nyugat döntötte el Magyarország sorsát a 19. és 20. században.

A *Címlapon Magyarország* összesen 360 oldalon mesél hazánk 172 éves történetéről, amely láthatóan nem csupán a határainkon belül, hanem a nemzetközi térben is íródott. A bemutatott címlaptörténetekből megtudhatjuk, hogy miként látja Magyarországot a nyugati világ. Mindezt gazdagon illusztrálják a magyar közvélemény számára ismeretlen címlapok, cikkek és sajtófotók, amelyek történészek és politikai elemzők narratíváján keresztül kapnak értelmezést.

A könyv az úgynevezett *front page history* (vagy más megfogalmazásban *main page history*) tematikáját követi, amit szó szerinti fordításban „első oldalas történelem”-nek fordíthatnánk. A jelentését vizsgálva leginkább azt takarja, miszerint a címlapon szereplő cikk vagy kép azért kerülhet fel egy-egy újság címlapjára, mert az nagyon fontos vagy érdekes, és ebből kifolyólag történelmi jelentőségű. A *front page history* műfajának a nyugati világban jóval nagyobb a popularitása, ahol rendszeresen jelennek meg címlapokat vizsgáló kötetek, illetve ahol egyes periodikák évente kiadják (például a New York Times) az adott esztendő címlapjait analizáló összefoglalásukat. Az emlékezetes híresemények ugyanis emlékezetes címlapokat is jelentenek, amelyek bekerülnek a történelembe és néha történelmet is írnak. Ahogy ezek az ikonikus címlapok is mutatják: a toll – és a papír – gyakran erősebb, mint a kard. Csakúgy, mint a magyar történelem legikonikusabb fotói mögött meghúzódó, igaz történetek. Ahogy arra a könyv is rámutat, a címlap a legnagyobb PR-értékű médiamegjelenés, amihez olyan

történet kell, amelynek nemzetközi hírértéke van. Ezt a szellemiséget követi a New York Times bal felső sarkában minden nap látható vezérszlogen is: *„Minden hír, ami megjelenésre érdemes”*.

A könyv szerzői mind a saját korszakuk szakértői: Hermann Róbert az 1848 és 1867 közötti időszakot mutatja be, ifj. Bertényi Iván az 1867 és 1919 közötti érárt elemzi, Romsics Ignác az 1919 és 1945 közötti évtizedek címlapjait interpretálja, Eörsi László az 1945 és 1956 közötti viharok éveket veti analízis alá, Valuch Tibor az 1956 és 1989 közötti korszakba nyújt mélyebb betekintést, míg Tölgyessy Péter az 1989 és 2020 közötti évek nyugati sajtómegjelenéseit vizsgálja. A tekintélyes mennyiségű, négyszáz bemutatott címlap a könyvet kiadó, Magyarország egyetlen nemzetközi médiafigyelő és elemző cégének, a TranzPress Kft. ügyvezetője magántulajdonát képezi. Szalay-Berzeviczy András ugyanis nem elégedett meg a napi nemzetközi médiafigyelési elemzési munkával, hanem hazánk jelentősebb nemzetközi médiamegjelenéseit történeti vetületben is összegyűjtötte, hogy közkinccsé tegye azokat.

Ha valakinek kétségei lennének a kötet már korábban említett hiánypótló jellegével kapcsolatban, akkor Szalay-Berzeviczy András ezt azonnal eloszlatja az előszóban.

„Hold on the front page! – hangzik el a nemzetközi szerkesztőségekben, ahol az utolsó percig fenntartják az újság legértékesebb felületét a legérdekfeszítőbb sajtófotónak és a leglebilincselőbb hírnek. A szerkesztőségek az úgynevezett „page one meeting”-en döntenek a következő napi vagy heti címlap tartalmáról. Olvasói táboruk megtartására és növelésére a legütőképesebb fegyverük újságjuk címlapja. Döntésük során számos szempontt figyelembe vesznek az írások hírértékétől kezdve (newsworthiness) aktualitásukon (timeliness) át a tartalom minőségéig (news quality), és természetesen meghatározó az adott lap karakterisztikája és olvasótáborának ízlése is.” (9.)

A könyv szerkesztése során a szakemberek kizárólag nyomtatott időszaki kiadványokat szemléltek. A terjedelmi korlátok és koncepcionális okok miatt pedig csak nyugati sajtóorgánumokat vizsgáltak. A kört az értékesített példányszám alsó küszöbe szűkítette: ezt minimum ötvenezerben határozták meg. A kötet tervezésekor elvárásként fogalmazták meg, hogy csak nagy elérésű és közélettel, gazdasággal és politikával foglalkozó periodikákat vonnak be a kutatásba. Ezért nem kerültek a válogatásba családi, illetve női lapok, ahogy bulvár-, groteszk- és humorlapok sem. A szemlézett sajtóorgánumok között vegyesen találhatunk liberális, baloldali és konzervatív sajtótermékeket. A legelterjedtebb lapok (mint például a *New York Times*, a *Financial Times*, a *Newsweek*, a *The Wall Street Journal*, a *The Economist*, a *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, a *Die Welt* vagy a *Le Figaro*) mellett bekerültek

olyan sajtótermékek is, amelyek bár kevésbé ismertek, de illusztrációik és képi tartalmaik miatt színesebbé tették a könyvet. Emellett nagy hangsúlyt kaptak az illusztrációkban gazdag, illetve a fotókban bővelkedő képes heti- és havilapok is, mint az *Epoca*, a *Life*, vagy a *The National Geographic Magazine*.

A *Címlapon Magyarország* kiadásával a szerzők több célt tűztek ki. Egyrészt a nyugati magyarságkép jobb megismerését, nemzeti önismeretünk erősítését, tiszteletadást ezeréves nyugati identitásunknak, valamint a nyugati szövetségi rendszereink és döntéshozók forrásainak jobb megértését. Másrészt szerették volna közelebb hozni a nemzetközi médiát a magyar közvéleményhez és olvasókhöz azt tudatosítva és elmélyítve, hogy milyen motivációból, érték- és érdekalapon alkot és alkotott véleményt a fejlett nyugati világ egy kelet-európai vagy magyar kérdésről. Harmadrészt közkinccsé kívánták tenni a korábban már említett címlap- és sajtómagángyűjteményt.

A könyv tizenhárom fejezetben mesél a Nyugat állandóan változó magyarságképéről, az ország geopolitikai szerepe, módosuló szövetségi rendszere és az állandónak semmiképp sem mondható véleményt alkotó közeg szemüvegén át.

Az első fejezet a „*Pogány barbárok és Krisztus atlétái*” címet viseli. Szerzője, Szalay-Berzeviczy András ebben ad bevezetést a Nyugat magyarságképébe. Vázolja a média vertikumát és forrásait, a tartalom és forma változásait, külön értékeli a polgári szabad sajtó és a nyilvánosság születésének jelentőségét, a sajtó történeti forrásértékét elemzi, ad egy eszmetörténeti háttérrel, beszámol a nyugati „szembeszél” kérdéseiről, de elmésen értékeli a nemzetközi „hír-regatta magyar befutóit”.

A második fejezetben Hermann Róbert tart nemzetközi sajtótükröt a magyar szabadságharctól a kiegyezésig (1848-1867). Ez a fejezet „*A magyar név megint szép lesz*” címet kapta, ahol a magyar történész, mint számos, az 1848-as forradalom és szabadságharcra foglalkozó könyv szerzője elsőként a forradalom és szabadságharc megítélését analizálja német baráti és ellenséges szemmel, majd bemutatja a brit visszhangot az érdektelenségtől a rokonszenvig. Kiemeli Kossuth Lajos személyét, mint a „magyar ügy nagykövetét” és a kormányzó ténykedését az 1851-es és az 1852-es években. A címlapok segítségével vizsgálja a neoabszolutizmus válságjeleit 1860-1961 között, de hangsúlyozza a kiegyezés felé vezető utat, illetve epilógusában Kossuth és Deák nyugati interpretációját is bemutatja.

A harmadik fejezetnek ifj. Bertényi Iván az „*Elveszett presztízs vagy megváltozott nemzetközi viszonyok?*” címet adta, amely Magyarországot mutatja be a nyugati sajtó címlapjain a

kiegyezéstől a Tanácsköztársaságig (1867-1919). A magyar történész a fejezetet Deák Ferenc és a kiegyezés tükrével kezdi, amit a modern Magyarország „építőmestereként” aposztrofált Tisza Kálmán személyének publicitása követ. A szerző megemlíti a millenniumi ünnepeket, a századforduló kiéleződő belpolitikai ellentéteit, a nemzetiségi problémákat és a csernovai tragédiát. Külön hangsúllyal beszél a legismertebb magyar, Apponyi Albert gróf személyének nyugati megítéléséről, a tárgyilagos sajtó haláláról, ezen belül az első világháború idején alkalmazott propaganda eszközeiről és megjelenítéséről. A fejezet végén a győztesek szemével mesél az összeomlásról és a forradalmakról.

A negyedik fejezet „*A király nélküli királyság*” címet kapta, amelyben Romsics Ignác elemzi, hogyan látták Nyugaton a Horthy-korszakot (1919-1945). A 20. századdal foglalkozó, magyar történész a nyugati címlapok segítségével mutatja be Horthy és IV. Károly személyt, a trianoni békeszerződést, IV. Károly trónfoglalási kísérleteit és a Habsburgok detronizációját, a bethleni konszolidációt, a frankhamisítási botrányt, az olasz-magyar kapcsolatot, a szentgotthárdi fegyverszállítási botrányt, az Optáns-pert, a Rothermere-akciót, a revíziót, az Eucharisztikus kongresszust, az első és második bécsi döntést, Teleki Pál öngyilkosságát és a bevonulást Délvidékre. A fejezet végén sajtótermékek címlapjain láthatjuk viszont hazánk belépésének visszhangját a második világháborúba, Magyarország német megszállását, illetve a kiugrási kísérleteket.

Az ötödik fejezet „*A kommunizmus hosszú éjszakája egyszer véget érhet*” címmel, amelyben Eörsi László a koalíciós időszakot, a Rákosi-korszakot és a forradalom nemzetközi médiaképét (1945-1956) veti analízis alá. A magyar történész narratívája az 1946-os hiperinflációval kezdődik, de fontos szerepet kapnak benne a sztálinista kirakatperek, Rákosi és Nagy Imre személye. Eljutunk a forradalom kirobbanásáig, a szovjet beavatkozásig és a forradalom átmeneti győzelméig, majd leveréséig. Kiemelten foglalkozik a „magyar ügy” nyugati interpretációjával, a magyar menekültügy és szolidaritás kérdésével, a konszolidációs kísérletekkel, de Nagy Imre halálával és a forradalom 50. évfordulójával.

A hatodik fejezetben Valuch Tibor „*A kádárizmus arcai*” címmel a Kádár-kori Magyarország változó képét mutatja be a nyugati sajtóban (1956-1989). A történész a címlapok segítségével mutatja be a lázadó és szabadságszerető magyarokat, az önmagát konszolidáló országot, Kádár János változó arcélét, illetve a gulyáskommunizmus hétköznapjait.

A hetedik fejezetben Tölgyessy Péter, mint politikai elemző a „*Külső mintakövetés vagy nemzetállami megoldáskeresés?*” kérdését fejtegeti. Itt Magyarország megjelenését vizsgálja a nyugati sajtó címlapjain a rendszerváltástól napjainkig (1989-2020). A nyugati lapok mentén elemzi a kommunista állam reformálhatatlanságát, a nem kívánt rendszerváltást, a

magyar fordulat sajtószerevéit, a rendszerváltás választási eseményeit, a szocialisták visszatérését a hatalomba, a polgári Magyarország interpretációját, az „önmaga ellen forduló” demokráciát, Orbán Viktor második rendszerváltását. Külön részt szentel az „egész világ ellenében” kérdéskörnek, az – saját megfogalmazása szerint – Orbán-rendszer természetének, illetve a válságba került Nyugat egyik legkeletibb része témakörnek.

A nyolcadik fejezetben a kötet szerző összefoglalják az 1848 és 2020 közötti címlapmegjelenéseket. A címe *„Szemelvények Magyarország nemzetközi címlapmegjelenéseiből”*, ami jól tükrözi a tartalmát. A fejezetben egy-egy fontosabb címlapot és annak történelmi jelentőségét mutatják be hosszabban, a megjelenés helyének és dátumának jelölésével.

A könyv végén a következő fejezetek a címlapok áttekinthető összefoglalója bélyegképek segítségével, a források és a szerzők bemutatása. Itt találjuk a felhasznált irodalmat, illetve a névmutatót is.

Egy dolgot fontos leszögezni a könyv kapcsán: a magyar címlapmegjelenések láthatóan többnyire nem feltétlenül Magyarországról szóltak, hanem olyan eszméről, amit az adott időben és térben egy nyugati ország belpolitikája magáénak érzett és a maga javára tudott fordítani. Kossuth Lajosban az amerikai liberálisok a Függetlenségi háborújuk szellemi örökösét látták, míg Deák Ferenc kiegyezéspárti politikájában és a dualizmusban Gladstone brit miniszterelnök az írek megbékítésének lehetőségét. De a leghíresebb, Magyarországgal kapcsolatos címlap ugyanis 1957 januárjában jelent meg az akkoriban mintegy 1,5 milliós példányszámban eladott brit Time magazinban. Még a szabad, nyugati világban is azonosulni tudtak az év emberének választott, ismeretlen magyar szabadságharcossal. Ez tehát Magyarország apropóján szólt a szabadság eszméjéről.

Jelen kötet a fentiek alapján tehát méltán szolgált rá a hiánypótló jelzőre. Kiderül belőle többek között, hogy a legtöbb címlapmegjelenést magyar eseménnyel kapcsolatban 1956 ősze jelenti, ezt 1848 és 1989 követi, majd Orbán Viktor migrációs politikája 2015-2016-ban. Azt is világosan bemutatja, miszerint az elmúlt 172 évben túlnyomóan negatívnak bizonyult Magyarország képe a nyugati sajtóban, ami a hármasszövetségbeli tagságunknak, majd a tengelyhatalmakhoz való csatlakozásunknak köszönhető. A könyvből kitűnik, hogy a nyugati sajtó gyakran volt sztereotip, kategorikusan általánosító, felületes, aránytévészto, torzító, máskor viszont szellemesen találó vagy épp minősítő hazánkkal szemben. A pártatlanság vagy objektivitás kérdését boncolgatva végül egyértelművé válik: a nemzetközi sajtót forráskritikával kell kezelni.